

SYSTEMY EDUKACJI W EUROPIE – STAN OBECNY I PLANOWANE REFORMY

WŁOCHY

1. Populacja uczących się i język nauczania

W styczniu 2008 roku populacja Włoch liczyła 60 045 068 osób. Do przedszkoli uczęszczało 978 302 dzieci. Uczniów objętych kształceniem obowiązkowym (6 -16 lat) było 6 789 769, w tym 2 571 627 w szkołach podstawowych, 1 651 680 w szkołach średnich I stopnia oraz 2 566 462 w pierwszych dwóch klasach liceum. Dane odnoszą się do szkół publicznych. Językiem nauczania jest język włoski, ale na niektórych obszarach zezwala się oficjalnie na kształcenie w języku lokalnym.

2. Administracja i finansowanie edukacji

Za system edukacji odpowiada całościowo Ministerstwo Edukacji, Szkolnictwa Wyższego i Nauki (*Ministero dell'Istruzione, dell'Università e della Ricerca*) działające na poziomie centralnym. Przedstawicielem ministerstwa na szczeblu lokalnym są urzędy ds. edukacji w regionach i prowincjach. Regiony mogą przekazać niektóre obowiązki prowincjom i gminom.

Zgodnie z ustawą nr 59 z 15 marca 1997 i późniejszym rozporządzeniem (DPR 275/1999) wszystkie szkoły posiadają autonomię w zakresie administracji, organizacji, dydaktyki, badań oraz prowadzenia przedsięwzięć eksperymentalnych i rozwojowych.

Konstytucja Włoch stanowi, że państwo ma obowiązek zapewnić/ finansować naukę w szkołach publicznych, ale szkoły niepubliczne mają prawo istnieć. Mówi się o dwóch typach szkół niepublicznych: szkołach o równym statusie (*paritarie*) i szkołach o nierównym statusie (*non paritarie*) (ustawa 27/2006). Te pierwsze mogą być prowadzone przez podmioty prywatne bądź państwowe.

Szkoły o równym statusie uzyskały go na skutek spełnienia pewnych wymagań m.in: posiadania programu zgodnego z przepisami prawa, przyjmowania wszystkich kandydatów, zatrudniania nauczycieli posiadających kwalifikacje pedagogiczne wg ogólnokrajowych regulacji prawnych (ustawa 62/2000). Szkoły o równym statusie mogą wydawać uznawane przez państwo świadectwa i stanowią część krajowego systemu edukacji i szkoleń. Szkoły o nierównym statusie to takie, które nie ubiegały się o otrzymanie równego statusu lub nie spełniają określonych wymagań. Szkoły te nie mają prawa wydawać oficjalnych świadectw, nie są nazywane szkołami i nie są instytucjami zapewniającymi kształcenie w ramach obowiązku i prawa (*diritto/dovere*) do nauki. W roku szkolnym 2007/08 uczęszczający do tych szkół stanowili 5,5 % populacji szkolnej.

W roku 2004 powstał *Servizio Nazionale di Valutazione*, którego zadaniem jest przeprowadzanie oceny skuteczności i badanie jakości kształcenia na poziomie centralnym, a także w kontekście międzynarodowym. W ramach narodowego systemu badania jakości kształcenia działa Państwowy Instytut ds. Oceny Systemu Edukacji *Istituto nazionale di valutazione del sistema educativo di istruzione e formazione – INVALSI*.

Uczelnie również uzyskiwały stopniowo autonomię w zakresie administracji, finansów i księgowości. Ministerstwo odpowiada za rozdział funduszy oraz monitorowanie i ocenę jakości kształcenia, które przeprowadza Agencja Narodowa ds. ewaluacji systemu szkolnictwa wyższego i nauki (*Agenzia nazionale per la valutazione del sistema universitario e Della ricerca – Anvur*) założona w 2008 roku.

W myśl rozporządzenia nr 509 z 3 listopada 1999 w ramach autonomii uczelnie same decydują o organizacji zajęć, które muszą być przeprowadzone pod kątem realizacji założonych celów. Szczegółowa organizacja zajęć oraz ich struktura opisana jest w wydawanym przez uczelnię dokumencie i zatwierdzana przez ministerstwo.

3. Edukacja przedszkolna

Przedszkole stanowi pierwszy etap systemu szkolnego i nie jest obowiązkowe. Do *Scuola dell'Infanzia* można zapisywać dzieci, które ukończyły 3 lata do 31 grudnia w danym roku szkolnym, a na prośbę rodziców przyjmuje się również dzieci, które osiągnęły ten wiek wcześniej - do 30 kwietnia danego roku szkolnego.

W edukacji przedszkolnej, zarówno w szkołach/placówkach publicznych jak i niepublicznych uczestniczy około 96-97% dzieci w wieku 3-5 lat.

Edukacja przedszkolna jest bezpłatna. Rodzice ponoszą jedynie koszty transportu i wyżywienia dzieci. Rodziny o niskich dochodach są zwolnione z opłat.

Scuola dell'Infanzia organizuje zajęcia trwające od 875 do 1700 godzin rocznie, co odpowiada 25 do maximum 50 godzin tygodniowo.

Dzieci grupowane są według wieku. Grupy liczą od 18 do 26 osób.

Kształcenie obowiązkowe

a) Etapy

Primo ciclo di 'istruzione (pierwszy cykl systemu edukacji)	
<i>Scuola primaria</i> (szkoła podstawowa)	Wiek: 6-11 lat
<i>Scuola secondaria di I grado</i> (szkoła średnia I stopnia)	Wiek: 11-14 lat
Secondo ciclo di istruzione (drugi cykl systemu edukacji) <i>Poszczególne programy omówione bardziej szczegółowo w punkcie 5.</i>	Wiek: 14-16

Kształcenie jest obowiązkowe od 6 do 16 roku życia. Obowiązek i prawo do nauki przez minimum 12 lat realizuje się w systemie edukacji lub do czasu uzyskania 3-letnich kwalifikacji zawodowych (w szkole bądź w systemie kształcenia zawodowego) przed 18 rokiem życia.

Kształcenie obowiązkowe obejmuje pierwszy cykl systemu edukacji (8 lat) i pierwsze dwa lata drugiego cyklu systemu edukacji (szkoły średnie II stopnia).

b) Kryteria przyjęć

Do szkoły podstawowej przyjmuje się dzieci, które osiągnęły wiek 6 lat do 31 grudnia w danym roku szkolnym lub wcześniej do 31 kwietnia danego roku szkolnego. Do *Scuola secondaria di primo grado* obowiązkowo uczęszczają, które ukończyły szkołę podstawową. Kształcenie obowiązkowe jest bezpłatne. Rodzice mogą wybrać szkołę dla swojego dziecka w ramach dostępnych miejsc.

c) Dzienny/tygodniowy/roczny wymiar zajęć

Rok szkolny trwa co najmniej 200 dni od początku września do końca czerwca. Szkoły są czynne pięć lub sześć dni w tygodniu. Roczny obowiązkowy wymiar zajęć w szkole podstawowej wynosi 891 godzin a w średniej I stopnia - 957 godzin; ta łączna liczba jest podzielona na 33 tygodnie nauki, a na tydzień przypada średnio 27 lub 29 godzin odpowiednio w szkole podstawowej i średniej I stopnia. W ramach autonomii szkolnej każda placówka samodzielnie decyduje o organizacji czasu przeznaczonego na zajęcia w ciągu roku. W szkołach podstawowych tygodniowy czas nauki wynosi często średnio na ogół 30 do 40 godzin.

W pierwszym roku szkoły podstawowej obowiązuje plan tygodniowy nie przekraczający 24 godzin. Na poziomie szkoły średniej I stopnia, liczba godzin obowiązkowych rocznie wynosi 990 (30 godzin tygodniowo).

d) Wielkość klas/podział uczniów na klasy

Uczniowie są grupowani w klasy według wieku. W ramach swojej autonomii, szkoły mogą organizować klasy składające się z uczniów w różnym wieku. Klasy liczą od 15 do 26 uczniów w szkole podstawowej oraz od 18 do 27 uczniów w pierwszych klasach szkoły średniej I stopnia. Na poziomie szkoły podstawowej uczą nauczyciele przedmiotów zintegrowanych. Na poziomie szkoły średniej I stopnia nauczyciele przedmiotu lub kilku przedmiotów.

e) Programy i treści nauczania

Szkoły prowadzące pierwszy cykl nauki (szkoły podstawowe i średnie I stopnia) powinny realizować „Ogólnokrajowe wytyczne dotyczące zindywidualizowanych planów kształcenia” (*Indicazioni Nazionali per i piani personalizzati delle attività educative*) z 2004 r. oraz wytyczne dotyczące programów nauczania (*Indicazioni per il curricolo per la scuola dell'infanzia e per primo ciclo di istruzione*) wydane w 2007 r. i wprowadzone eksperymentalnie w roku szkolnym 2007/08 i 2008/09. W trakcie kolejnych trzech lat szkolnych (do 2011/12) działania szkół będą monitorowane. Rezultaty procesu monitorowania mają posłużyć ulepszeniu wytycznych. W wytycznych określono docelowy poziom, jaki powinni osiągnąć uczniowie w każdej szkole. *Indicazioni* (wytyczne) opracowuje się na szczeblu krajowym, a każda szkoła dostosowuje je do potrzeb lokalnych w ramach swej autonomii. Dla każdego przedmiotu określono zasób wiedzy i umiejętności; szkoła ma ułatwić uczniom przekształcenie ich w indywidualne kompetencje.

Szczegółowe cele kształcenia w szkole podstawowej zdefiniowano dla następujących przedmiotów: religia katolicka, język włoski, język angielski, historia, geografia, matematyka, przedmioty przyrodnicze, wychowanie techniczne i informatyka, muzyka, plastyka, zajęcia sportowe i motoryczne.

Szczegółowe cele kształcenia w szkole średniej I stopnia zdefiniowano dla następujących przedmiotów: religia katolicka, język włoski, język angielski, drugi język obcy, historia, geografia, matematyka, przedmioty przyrodnicze, technika, informatyka, muzyka, plastyka, zajęcia sportowe i motoryczne.

Nauczyciele mają prawo wybrać podręczniki i metody dydaktyczne. Od roku 2012 wszystkie podręczniki będą udostępniane w Internecie.

f) Ocena, promocja i kwalifikacje

Na obydwu poziomach kształcenia nauczyciele dokonują okresowej i rocznej oceny postępów w nauce i zachowania uczniów przyznając stopnie/oceny od 0 do 10. Na poziomie szkoły podstawowej oprócz stopnia, uczeń otrzymuje również ocenę opisową uzasadniającą stopień. Pozostawienie ucznia na drugi rok w jednej z „pośrednich” klas szkoły podstawowej ma miejsce jedynie „w wyjątkowych i odpowiednio uzasadnionych przypadkach”, decyzję o pozostawieniu ucznia podejmują/muszą podjąć jednogłośnie wszyscy nauczyciele.

Przejście ze szkoły podstawowej do szkoły średniej I stopnia odbywa się na podstawie pozytywnej oceny osiągnięć ucznia na zakończenie szkoły podstawowej.

Na poziomie szkoły średniej I stopnia, uczniowie przechodzą do następnej klasy pod warunkiem otrzymania minimum oceny 6 z każdego przedmiotu. Uczniowie są również oceniani z zachowania w skali od 0 do 10. Uczeń otrzymujący ocenę poniżej 6, przyznawaną przez wszystkich nauczycieli, nie może otrzymać promocji do następnej klasy ani być dopuszczony do końcowego egzaminu państwowego.

Po ukończeniu pierwszego cyklu nauki szkolnej uczniowie przystępują do egzaminu państwowego, który warunkuje przyjęcie do szkoły średniej II stopnia. Minimalna ocena warunkująca otrzymanie świadectwa ukończenia pierwszego cyklu nauki szkolnej to 6.

4. Szkolnictwo średnie II stopnia i policealne

a) Rodzaje kształcenia

<i>Secondo ciclo di istruzione</i> (drugi cykl systemu edukacji) – kształcenie ponadobowiązkowe	
<i>Liceo classico</i> (szkoła średnia II stopnia o profilu klasycznym) <i>Liceo scientifico</i> (szkoła średnia II stopnia o profilu ścisłym) <i>Liceo linguistico</i> (szkoła średnia II stopnia o profilu językowym) <i>Liceo socio-psico-pedagogico</i> (szkoła średnia II stopnia o profilu socjologiczno-psychologiczno-pedagogicznym) <i>Liceo artistico</i> (szkoła średnia II stopnia o profilu artystycznym)	Wiek: 14-19 lat
<i>Istituto tecnico</i> (szkoła techniczna)	Wiek: 14-19 lat
<i>Istituto professionale</i> (szkoła zawodowa)/ <i>Istituti d'arte</i> (szkoły artystyczne)	Wiek: 14-17/19 lat
<i>Formazione professionale di base</i> (kształcenie zawodowe)	Wiek: 14-17
<i>Istruzione e formazione tecnica superiore</i> (kształcenie policealne techniczne)	Wiek: 19-21

Kształcenie na poziomie szkoły średniej II stopnia nazywane jest drugim cyklem systemu edukacji i składa się ze szkoły średniej II stopnia (*scuola secondaria di secondo grado*) podlegającej państwu oferowanej przez system *licei*, szkoły techniczne i zawodowe, system kształcenia zawodowego podlegający regionom i oferowany przez działające na poziomie krajowym placówki edukacyjne.

Oferta policealnego kształcenia technicznego została zreorganizowana w 2008r. Po tej reorganizacji kształcenie obejmuje: kursy oferowane przez policealne szkoły techniczne (*Istituti Tecnici Superiori – ITS*) i ścieżki w ramach policealnego kształcenia i szkolenia technicznego.

Kryteria przyjęć

Do szkoły średniej II stopnia przyjmuje się osoby posiadające świadectwo ukończenia pierwszego cyklu systemu edukacji. Na poziomie tym pobiera się czesne, które stanowi niewielką sumę, o stałej, ustalonej centralnie, wysokości. Uczniowie szkół publicznych pierwszego, drugiego i trzeciego roku w drugim cyklu systemu edukacji są zwolnieni z opłat w ramach wypełniania obowiązku i prawa do nauki. Uczniowie wybierają szkołę, do której będą uczęszczać, w ramach dostępnych miejsc.

Trzyletnie kursy kształcenia zawodowego (initial vocational training) są oferowane przez Regiony. Kształcenie obowiązkowe może być również realizowane w ramach ścieżki zawodowej.

Osoby posiadające świadectwo ukończenia szkoły średniej II stopnia mogą kontynuować naukę w szkołach technicznych i w ramach ścieżek kształcenia technicznego i zawodowego. Do tych ostatnich przyjmowane są również osoby posiadające dyplom ukończenia trzyletniego kursu zawodowego, kandydaci przyjęci do piątej klasy *liceo* oraz osoby nieposiadające żadnego świadectwa na średnim szczeblu kształcenia. Od tych ostatnich wymaga się potwierdzonych kompetencji uzyskanych w trakcie szkolenia bądź w trakcie pracy, podejmowanych po ukończeniu obowiązkowego kształcenia.

b) Programy i treści nauczania

Władze centralne opracowują podstawę programową dla każdego nurtu kształcenia w szkołach średnich II stopnia oraz wytyczne dotyczące metod nauczania. Przedmiotami oferowanymi we wszystkich rodzajach szkół są: język włoski, historia, nowożytny język obcy, matematyka i wychowanie fizyczne.

System kształcenia i szkolenia zawodowego oferuje kursy i ścieżki przygotowujące do specjalizacji w danym zawodzie na poziomie policealnym, zgodne z wymaganiami rynku pracy, zarówno w sektorze państwowym, jak i prywatnym.

c) Ocena, promocja i kwalifikacje

Oceny okresowe i roczne w skali 0 - 10 obejmujące naukę i zachowanie wystawiają nauczyciele. Aby otrzymać promocję do kolejnej klasy uczeń musi otrzymać minimum ocenę 6 z każdego z przedmiotów oraz z zachowania. W przypadku otrzymania oceny niższej niż 6, promocja jest wstrzymana, a uczeń powinien nadrobić zaległości na początku kolejnego roku szkolnego. Wyniki ucznia są oceniane przed rozpoczęciem nowego roku szkolnego. Uczniowie, którzy uzyskają wtedy co najmniej ocenę 6 są przyjmowani do następnej klasy. Na zakończenie nauki w szkole średniej II stopnia przeprowadza się egzamin państwowy. Ci którzy otrzymają pozytywny wynik z egzaminu otrzymują dyplom ukończenia szkoły średniej, który pozwala na kontynuowanie nauki na wyższym poziomie.

Kursy oferowane przez szkoły techniczne kończą się oceną zdobytych przez ucznia kwalifikacji. Również ścieżki szkolenia zawodowego kończą się oceną kwalifikacji i uzyskaniem świadectw wydawanych przez władze regionalne. Kursy oferowane przez szkoły techniczne prowadzą do uzyskania dyplomu technika, ścieżki szkolenia zawodowego prowadzą do uzyskania świadectwa ukończenia specjalizacji wyższej technicznej. Posiadacze obu kwalifikacji mogą brać udział w otwartych konkursach.

5. Szkolnictwo wyższe

a) Rodzaje uczelni

Istnieją dwa główne rodzaje studiów: studia akademickie i zawodowe. W sektorze uczelni zawodowych prowadzi się studia w dziedzinach sztuk pięknych i muzyki (*Sistema dell'Alta formazione artistica e musicale - Afam*). Do systemu *Afam* należą; akademie sztuk pięknych, państwowa akademie teatralna, uczelnie artystyczne, państwowa akademie tańca, konserwatoria.

Jedynie uniwersytety i instytucje *Afam* mają prawo przyznawać tytuły i stopnie naukowe.

Szkolnictwo wyższe, na uniwersytetach i w instytucjach *Afam*, obejmuje trzy cykle: pierwszy 3-letni, drugi-2-letni i trzeci o różnej długości. Studia medyczne, weterynaria i stomatologia wciąż są zorganizowane jako jeden 5/6 –letni cykl.

Warunki wstępu

Kandydaci na studia muszą posiadać świadectwo ukończenia szkoły średniej II stopnia lub równorzędne kwalifikacje uzyskane za granicą. Wstęp na studia i liczba miejsc na kierunkach medycyna, chirurgia, stomatologia, weterynaria i architektura są regulowane centralnie. W przypadku innych kierunków uczelnie same ustalają procedury selekcji kandydatów.

Warunki wstępu na uczelnie zawodowe (system *Afam*) obejmują wymaganie dotyczące podstawowych umiejętności. Wymagane umiejętności i procedury oceny są różne, gdyż definiują je poszczególne uczelnie.

b) Kwalifikacje

Uczelnie są autonomiczne w tworzeniu programów studiów, ustalaniu nazw kierunków, celów kształcenia, przyznawaniu liczby punktów zaliczeniowych, tworzeniu systemów oceniania. Na szczeblu krajowym definiuje się wspólne ogólne kryteria i cele dla różnych kierunków.

Uczelnie przyznają następujące stopnie: tytuł pierwszego stopnia (*Laurea*) uzyskiwany po 3 latach studiów (180 punktów), tytuł drugiego stopnia (*Laurea Specialistica/Magistrale – LS/LM*) po kolejnych 2 latach studiów (120 punktów) i tytuł trzeciego stopnia: doktorat akademicki (*Dottorato di Ricerca*, tu czas trwania różni się w zależności od kierunku studiów)

Kształcenie w dziedzinach sztuk pięknych i muzyki (system *Afam*) obejmuje również studia I i II stopnia, którym przyporządkowano obecnie punkty, kończą się uzyskaniem, odpowiednio, *Diploma accademico di primo livello* (min. 180 punktów) i *Diploma accademico di secondo livello* (min. 120 punktów).

6. Kształcenie specjalne

Uczniowie mający specjalne potrzeby edukacyjne kształcą się obecnie w szkołach ogólnodostępnych i korzystają ze specjalistycznej pomocy.

7. Nauczyciele

Nauczyciele przedszkoli i szkół podstawowych muszą posiadać *diploma di laurea* w dziedzinie pedagogiki. Nauczyciele szkół średnich muszą posiadać *laurea magistrale*. Przed r. 2007/08 kandydaci na nauczycieli szkół średnich aby uzyskać kwalifikacje uprawniające do nauczania (*abilitazione all'insegnamento*) obowiązkowo kończyli 2-letnie studia podyplomowe w *scuola di specializzazione per l'insegnamento secondario – SSIS*) Obecnie zawieszono ten typ studiów, a alternatywna ścieżka zdobycia kwalifikacji nauczycielskich nie została jeszcze określona.

Uczelnie organizują kursy doskonalenia zawodowego dla nauczycieli.

Nauczyciele szkół podstawowych są nauczycielami przedmiotów zintegrowanych, choć odpowiadają za konkretną dziedzinę, natomiast nauczyciele szkół średnich są nauczycielami przedmiotu. Nauczyciele mają status urzędników państwowych.

8. Aktualne reformy i priorytety w dziedzinie edukacji

Reforma włoskiego systemu edukacji została zapoczątkowana Ustawą nr 53/2003. Od tamtego czasu w trakcie kolejnych rządów dwóch opozycyjnych koalicji, wprowadzono różne reformy. Z jednej strony wstrzymano wprowadzanie założeń reformy edukacji z 2003 r., z drugiej - wprowadzono dalsze poprawki np. przedłużono wiek obowiązkowego kształcenia do 16 lat.

Elementy reformy, których realizacja została wstrzymana dotyczą reorganizacji drugiego cyklu systemu edukacji i systemu rekrutacji nauczycieli.

Organizacja systemu *licei* oraz szkół technicznych i zawodowych podlega obecnie reformie w myśl ustawy 133/2008. Ustawa jest w trakcie procedury legislacyjnej, dotychczas nie została uchwalona i nie ukazała się w wersji ostatecznej.

Reforma organizacji systemu *licei* ma na celu zmianę obecnych trzech typów *licei* o profilach: klasycznym, ścisłym i artystycznym ze ścieżkami eksperymentalnymi (tj. językową czy socio-psycho-pedagogiczną) w sześć typów *licei* o profilach: artystycznym, klasycznym, ścisłym, językowym, muzyczno-plastycznym, oraz nauki o człowieku.

Do kolejnych innowacji należą: wprowadzenie języka łacińskiego jako obowiązkowego do *licei* z wyjątkiem *licei* o profilach artystycznym i muzycznym; wprowadzenie języka angielskiego jako przedmiotu obowiązkowego przez 5 lat we wszystkich *licei*. Wprowadzenie zintegrowanego kształcenia przedmiotowo-językowego – nauczania przedmiotu w języku obcym - w piątej klasie.

Kształcenie techniczne będzie obejmować dwa sektory: ekonomiczny – składający się z dwóch gałęzi, i technologiczny – składający się z 9 gałęzi.

Kształcenie zawodowe obejmować będzie dwa sektory: usługowy – na który składać się będzie 5 gałęzi oraz przemysłowo-rękodzielniczy. Kształcenie trwać będzie 5 lat (obecnie szkoły zawodowe oferują również 3 letnie ścieżki kształcenia).

Oba typy kształcenia będą podlegać następującym zmianom: zwiększenie liczby godzin przeznaczonych na praktyczną naukę (pracownie) i naukę języka angielskiego (szkoły techniczne); zwiększenie liczby etapów, zwiększenie wymiaru przyuczania do zawodu oraz kształcenia w systemie przemiennym (szkoły zawodowe).

Reforma będzie wprowadzana stopniowo od roku 2010/11.

Ustawa nr 53/2003 przewidywała, że warunkiem uzyskania kwalifikacji do nauczania na wszystkich poziomach edukacji było uzyskanie przez nauczycieli specjalistycznego tytułu *laurea specialistica* (3+2lata). Ustawa nie weszła w życie, a system kształcenia i rekrutacji nauczycieli jest aktualnie reformowany.

Opracowanie: Włoskie Biuro Eurydice

Bardziej szczegółowe informacje o systemach edukacji w Europie można znaleźć w prowadzonej przez EURYDICE bazie danych EURYBASE (<http://www.eurydice.org>).

Ostatnia aktualizacja: luty 2010